

1
2010

NaturVest

Medlemsblad for Naturvernforbundet Vestlandet

Vi må gjøre noe NÅ

NaturVest gir klimaråd

Årsmøtedatoene
er på plass.

Veien videre

Klimatoppmøtet i København ble ikke den suksessen vi hadde håpet. Skal vi jobbe hardt eller vente på et mirakel?

2010 = Naturmangfald for alle?

Av Øystein Folden
Leiar i Naturvernforbundet i Møre og Romsdal

I år skal det vere slutt på tapet av biologisk mangfald. Det har Stortinget bestemt. Så no må alle truga artar skjerpe seg og halde ut.

Det er antakeleg berre ein art i verda som er i stand til å utrydde andre artar i noko omfang, og det er altså vi som trur om oss sjølve at vi er den mest intelligente skapningen. Vi har lagt jorda under oss som det står i skrifta, men utan å ta ansvar for medskapningane våre, som føresetnaden er.

Skal dette gå godt, er vi menneske nøydde til å forbruke berre vår del og ikkje andre sin del no og i framtida. Slik vi gjer det no, tar vi for mykje plass. Klimautsiktene har i alle fall vekt opp nokre, men det er langt igjen. Dessutan er det så lett å seie at storsamfunnet må ta ansvaret for dette. Det er sant at storsamfunnet må ta ansvar, men i tillegg må vi også gjere alt vi kan kvar for oss. Sjølv då vil konsekvensane bli store ute i naturen. Finst det så noko vi kan gjere som både er nyttig og morosamt?

Sjølv har eg dei siste åra hatt stor glede av å ta opp att hobbyen min frå ungdomstida. Då blei det brukt ein god del tid på blomar. Skulefloraen blei etter ei tid litt knapp, og ei ny verd opna seg. Anten ein liker å lage lange lister over det ein finn, fotografere underverka i sin rette samanheng eller sjå kor skjöne og avanserte detaljane er, så kjem ein seg ut. Dette kan utviklast vidare.

Det er eit stort behov for å få vite meir om kva som finst rundt om, og i 2008 kom

reiskapen som gjer at folk flest kan vere med på å dokumentere det biologiske mangfaldet. På www.artsobservasjoner.no går det an å registrere både vekstar, dyr, fuglar og småkryp. Ei interesse som begynte med blomar har utvikla seg vidare, og no ser eg på stadig meir av det andre som også finst. Det har eg stor glede av for min eigen del, og etter kvart som kunnskapen aukar, kan det vere at dei kvite hola på biologikartet blir litt mindre.

Dette er dessutan ein aktivitet som høver for heile familien eller venneflokk. Når nokon ikkje orkar å gå lenger, er det berre å rope ut eit spørsmål om kva som finst akkurat der og då. Innan ein har funne det ut, har ein hatt ein pause. Nokre kan telle strå, andre kan plukke markjordbær, andre kan fotografere og nokon kan sitte på baken og gjere ingenting. Ein kjem seg ut, og ikkje gjer ein noko anna gale den tida ein held på.

2010 må bli året då alle naturvernarar kjem seg ut i landskapet i nærområdet for å gjere seg kjent med naturen nær oss. Kan ein samtidig også få registrert det ein finn, vil det vere med på å auke grunnlaget for kunnskapen vår om kva som finst og kvar. Då kan arealdisponeringane våre dessutan bli så mykje betre. Utan mykje friviljug innsats på kartlegging vil mange artar gå tapt også i åra framover, både artar vi veit kva er og ikkje minst artar vi ikkje veit finst.

Sjølv om Stortinget ikkje har vedtatt det: Kom deg på tur, til glede for deg sjølv og alle medskapningar!

NaturVest

Ansvarlig redaktør
Nils Tore Skogland

Redaktør
Petra J. Helgesen

Redaksjonen
Laila Borge, Alexander Hovland, Klaus Hjerman, og Øyvind Strømmen

Bidragstere
Gabriel Fliflet, Sigbjørn Grønås, Lise Iversen, Anders Haug Larsen, Celia Helen Thorheim og Silje Østerbø

Markedskontakt
Sverre A. Stakkestad

Layout
Tommy Lokøy

Trykk
Designtrykkeriet AS

Opplag
2800

Forside
Fakkeltog for klima i Oslo 12.12.09
Foto: Ove Helset

Innfelt foto
Tid for handling, foto: flickr.com/photos/schengko/4187321443

NaturVest
Pb. 1201, sentrum
5811 Bergen

Tlf. 55 30 06 60
naturvest@naturvern.no

www.naturvern.no/hordaland

NaturVest er merket med det offisielle nordiske miljømerket Svanen. Designtrykkeriet, som trykker dette bladet, er godkjent som Svanemerket bedrift. Det betyr at bladet oppfyller definerte miljøkrav til papir, trykkfarge og trykkeprosessen som helhet.

Se også <http://www.ecolabel.no>

Innhold

Har halvert strømforbruket	4-7
Fra oljefyrt til oljefri	8-9
Klima og avfall – to sider av samme sak	10-13
Ikke klimakutt med Stoltenberg	14-15
Lovende klimaplaner og skamløse parkeringshus	16-17
Miljøagentene	18-19
Årsmøteinncallinger	20-21
Notiser	22
Bokmelding: Grønn selvhjelpsbok – for bedrifter	23
Naturvernkalenderen 2009	28

Klimaråd I

Se hva en familie kan gjøre med sine klimagassutslipp.
s. 4-7

Klimaråd II

Nils Johnsen og resten av klimagrappa i Hordaland Naturvernforbund forteller om arbeidet sitt.
s. 16-17

Dette nummeret

Vi har nettopp vært vitner til det dårlige forhandlingsresultatet på klimatoppmøtet i København. NaturVest sitt budskap er: Ikke gi opp! I dette bladet presenterer vi et lite utvalg av alle de klimatiltakene som eksisterer og som gjør det mulig for alle å bidra. Det fins ikke én stor mirakelløsning, bare mange små løsninger. Møt opp på årsmøtet i ditt nærmeste lokallag og gjør noe du også!

Tilbakeblikk

Offentlig eller privat klimaansvar?

I NaturVest nr. 02-89 kom det som den gang het Energigruppen, med følgende bemerkning:

«Vårt generelle inntrykk er at private bedrifter tar ENØK på alvor. Imidlertid blir dette ofte neglisjert når det bygges nye offentlige bygninger.»

Har halvert strømforbruket

Familien Thorsheim har fått boret et 120 meter dypt hull utenfor huset sitt. Siden har strømforbruket sunket så kraftig at BKK mistenker dem for å jukse med strømmåleren.

Av Laila Borge

Tore og Ingunn Thorsheim kjøpte en gammel Kristian Bjerknes-villa i Washingtons vei ved Starefossen for 13 år siden. Svært lite var gjort for å oppgradere huset siden det ble bygget. Vegger, vinduer, kjøkkeninnredning – alt var slik Kristian Bjerknes tegnet det i 1928.

– Da vi gikk og kikket på hus, var det slike gamle, sjarmerende hus vi falt for, forteller Ingunn. Huset i Washingtons vei var både gammelt og sjarmerende, men akk så slitt. – Det var en rønne, er Ingunns brutale beskrivelse.

Beholdt stilen

Fordi så lite var gjort med huset, fikk Ingunn og Tore Thorsheim muligheten til å gjøre

mye med det. De syntes huset var vakkert og sjarmerende, og valgte å beholde den opprinnelige stilen. De fikk med de opprinnelige tegningene av huset da de kjøpte det. Tegningene har blitt brukt flittig.

I dag fremstår det hvite trehuset som en nydelig, gammel villa. Huseiernes lojalitet mot de gamle tegningene har ført til at huset i en bok om Kristian Bjerknes er omtalt som et av de få husene som ikke har fått stilen ødelagt av oppussing. Familien legger ikke skjul på at det har kostet en del å oppgradere huset. – Det hadde vært billigere å rive huset og bygge det opp på nytt, tror Tore.

Han er imidlertid glad for at de har gjort det på sin måte. Det har vært en lærerik og

spennende prosess. – Jeg er økonom, men jobber for et stort entreprenørfirma. Jeg har interesse for dette, og har gjort veldig mye selv. Det har vært hobbyen min. Det har vært veldig gøy å løse utfordringene med å ta hensyn til den særegne, gamle stilen, og samtidig få et moderne og komfortabelt hjem, sier han.

Nye vinduer

Da familien flyttet inn i huset, var det trekkfullt og kaldt. – Det var nærmest sånn at vi bar ovner med oss fra rom til rom, forteller Simen (19). – Vi skrek vel til dere hvis dere gikk ut av et rom uten å lukke døren, ler mor Ingunn. – Vi kunne i hvert fall ikke åpne kjellerdøren, sier Simen.

Den gang var det bare en råkjeller under

huset. Den var iskald og så fuktig at de ikke engang kunne oppbevare verktøy der, da rustet det. Nå er kjelleren husets koseligste rom. Bak den fuktige murpussen åpenbarte det seg en flott natursteinsmur. Etasjen har fått vannbåren varme i gulvet og spotter i taket. Det gamle, buede vinduet, dypt inne i den 80 centimeter tykke grunnmuren, har fått tetningslister.

Noen av de mest spesielle vinduene i huset er beholdt, men ellers er de fleste byttet ut. De nye vinduene ble bestilt etter de opprinnelige tegningene. – Vi synes de nye vinduene ser veldig bra ut, med sprusser og gammeldagse vinduslåser. Men vi må anbefale andre som skal skifte ut gamle vinduer å bestille de nye vinduene mindre enn de eksisterende. Ellers blir det

vanskelig å få plass til skum eller isolasjon. Før i tiden brukte de bare litt avisapir, spon eller gamle kluter til isolasjon, sier Tore.

Den neste utfordringen, som de ennå ikke har funnet ut hvordan de skal løse, er hva de skal gjøre med inngangsdørene, som også er håndtegnet av Kristian Bjerknes. Foreløpig har de beholdt de gamle dørene, selv om det er tydelige gliper mellom dørene og karmene. – Huset må jo ha litt ventilasjon, ler Tore.

Etterisolerte

Husets kledning måtte også skiftes. – Den var så dårlig at jeg kunne rive den ned med bare hendene, forteller Tore. Huset hadde vegger av heltre. Før han satte opp ny

kledning, lektet Tore ut veggene og isolerte fra utsiden. Han kunne lekte ut veggene ti centimeter uten å ødelegge takutstikk og andre detaljer. Isolasjon og nye vinduer gjorde huset mindre trekkfullt. Men for å få opp varmen, måtte det gjøres noe med oppvarmingssystemet i huset.

– Det var påfallende få ildsteder i huset, synes Ingunn. De hadde én kamin, der det kunne fyres med både olje og ved. Familien Thorsheim har bare brukt ved. Nå har de nylig fått svar på søknad om vrakpant, så nå skal den gamle kaminen skiftes ut med en moderne ovn. – Den varmer bra, men den er fryktelig stygg! Dessuten forurenser de nye ovnene mindre, forklarer Ingunn.

I tillegg til kaminen, måtte familien ha

Familien Thorsheim har klart å modernisere det gamle Kristian Bjernes-huset uten å ødelegge særpreget. Foto: Laila Borge

Eline, Simen og Mathias trives godt i kjelleren. Gulvvarmen sørger for en behagelig temperatur. Foto: Laila Borge

elektriske ovner for å holde varmen. Men det var vanskelig å varme opp hele huset. – Hvis du sto rett over en ovn, var det varmt, men om du hadde varme på i stuen, var det iskaldt å stå med oppvasken på kjøkkenet, sier Tore. Da han skulle rehabilitere kjelleren, begynte han å undersøke mulighetene for vannbåren varme.

Å bruke oljefyr var ikke aktuelt for familien.

– Å investere i oljefyr i dag, mener jeg hadde vært et stygt feilskjær, sier Tore. Han ønsket et mer miljøvennlig alternativ, og undersøkte mulighetene for varmepumpe. Han mente at væske–vann-varmepumpe måtte være det beste alternativet. De trenger mindre vedlikehold og blir mindre påvirket av temperatursvingninger enn de vanlige varmepumpene, som henter varme fra luften. En væske–vann-varmepumpe utnytter geotermisk energi, energi som er lagret i jorden i form av varme. En væske som inneholder sprit for at den ikke skal fryse, blir pumpet i

rør ned i bakken. Der blir den varmet opp noen grader før den pumpes tilbake i huset. Temperaturforskjellen gir energi til varmepumpen.

Ideelt for jordvarme

Tore opplevde at det var få som kunne svare på om det var mulig å utnytte jordvarme på Fjellsiden. Da han undersøkte det selv, kom han frem til at en beliggenhet i et skrånet terreng med stort nedbørsfelt var en ideell beliggenhet. Grunnvannsspeilet under tomten deres er på 108 meters dyp. De fikk boret et hull på 120 meter. Dette hullet har vist seg å være i stand til å forsyne familiens hjem med jevn temperatur. De har systemet stilt inn på 20 grader, noe som er nok til å gi en lun, god varme. Det oppvarmede vannet sirkulerer i rør under gulvet i kjelleren og første etasje. Rørene under første etasje ble montert fra kjelleren. – Jeg rev ned taket og la rørene mellom bjelkene. Samtidig isolerte jeg. Jeg fikk også isolert oppå grunnmuren. Det tror jeg var det viktigste stedet vi isolerte, sier Tore.

Med det mest moderne styringssystemet på markedet har familien mulighet til å styre temperaturen i gulvene akkurat som de vil. De kan ha forskjellig temperatur i forskjellige rom. De har automatisk senking av temperaturen om nettene og på dagtid på hverdager. Når de har vært bortreist, kommer de hjem til nyoppvarmet hus.

Systemet varmer også opp vann til kranene. Tidligere hadde familien en varmtvannstank på 300 liter. Nå har de 165 liter. De har måttet venne seg til å ta kortere dusjer. – Det går helt greit. Det er uansett ikke vits i å stå i dusjen i all evighet, mener Simen. Tore tror varmepumpen og isolasjonen over grunnmuren har hatt størst betydning for strømforbruket. Han anslår kostnadene til rundt 300 000, men regner med å spare det inn igjen på lavere strømreregninger. Etter at disse tiltakene kom på plass, ble strømforbruket omtrent halvert. – Da jeg fylte ut måleravlesningen min på internett, kom det opp spørsmål med rød skrift om jeg hadde skrevet feil. Jeg har også fått

telefon fra BKK, sier Tore.

Ønsker seg elbil

Familien i Washingtons vei prøver å spare strøm der de kan. De har sparepærer også i utelampene, selv om det ikke ser fullt så sjarmerende ut som de gamle glødelampene. Inne har de dimmere på lysene. De har blitt flinke til å slå av lysene i rom som ikke er i bruk. Og i kjelleren, som først og fremst er Eline (12), Mathias (17) og Simen (19) sitt domene, er de flinke til å slå av alle apparatene som trekker strøm. – Når vi ikke er i kjelleren, trekker vi ut hovedledningen. Der er både Play Station, tv, stereoanlegg, høyttalere og Rikstv-boksen tilkoblet, forteller Mathias. – Det er egentlig overraskende lett å huske på sånne ting, sier Simen.

Familien forsøker også å redusere klimagassutslippene sine på andre måter. De er flinke til å kildesortere. Ingunn har plassert en liten mellomlagringsstasjon for

plastavfall bak kjellerdøren. Når det er fullt der, tar hun det videre ned i kjelleren.

På andre områder tror familien at de har forbedringspotensial. De har to biler. – Vi snakker om at vi kunne kjørt mindre bil. Kanskje kunne vi hatt færre handleturer, sier Tore. – Vi er ikke så flinke til å handle stort, sier Ingunn. Mathias og Simen får busskort, og kommer langt med det. Men busstilbudet er begrenset, og det blir også en del henting og kjøring. – Eline henter vi ofte i Haukelandshallen. Men vi samarbeider med andre foreldre, så vi fyller opp bilen, sier Ingunn. Selv kjører hun til jobb i sentrum. – Jeg kunne nok ha gått, og i perioder gjør jeg det. Men ofte skal jeg handle på veien, og da er det greit å ha bil, sier hun.

Familien har kommet til at det hadde vært midt i blinken med en elbil til bykjøring, men foreløpig har de ikke klart å få tak i en. – Det kommer. Jeg har også fått

gjennomslag for at vi skal kjøpe inn en elbil på jobben, sier Tore. Han jobber i Oslo, og pendler med fly. – Jeg skulle gjerne tatt toget, men det tar for lang tid og har for dårlig kapasitet. Vi har kjøpt et gammelt gårdshus på Geilo, og skulle gjerne tatt toget dit. Men på denne årstiden er alle tog til Geilo fulle, sier han. – Hvis vi skal få plass, må vi bestille lenge på forhånd. Men vi vil se an været før vi bestemmer oss. Det er ikke noe særlig å reise opp dit hvis det er storm, sier Ingunn.

Huset på Geilo er for øvrig familiens nye prosjekt. De var ikke før ferdige med huset i Washingtons vei før de gikk i gang med huset på Geilo, som er like gammelt. Om de kommer til å gjøre like store investeringer der, vet de ikke. – Det må vi i så fall ta over tid. Det blir en avveining av kostnadene i forhold til verdien, sier Tore Thorsheim.

Ingunn Thorsheim er opptatt av å resirkulere. Her er hun på kjøkkenet sammen med datteren Eline. Foto: Laila Borge

Da familien renocverte kjelleren benyttet de sjansen il å montere vannrør og isolasjon i bjelkelaget mellom kjeleren og ørste etasje. Foto: Privat

Slik kan du bidra:

Transport

- Bo i nærheten av jobb eller skole.
- Forsøk å begrense antall flyreiser. Nattoget kan være et godt alternativ. Prøv å bruke videokonferanser på jobben. Og hva med å legge noen av feriene til Norge?
- Gå eller sykle de korte avstandene i stedet for å bruke bilen.
- Kjør sammen med andre om det er mulig.
- Samle flere ærend til samme tur.
- Dersom du ikke bruker bilen daglig, kan et medlemskap i et bilkollektiv, som Bildelingen i Bergen, være et alternativ.
- Kjør kolektivt.

Kilder: klimakutt.no, grønnhverdag.no, hjemme.enova.no

Fra oljefyrt til oljefri

Familien Aarbø brukte 1200 liter olje i året for å varme opp huset sitt. For halvannet år siden kastet de ut oljefyren og investerte i et vannbårent varmepumpeanlegg. Dette har ført til lavere energibruk, reduserte utslipp av CO₂ og bedre komfort i hjemmet.

Av Lise Iversen og Silje Østerbø

Familien Aarbø bor i en villa på Paradis i Bergen, med et boareal på 250 m² som må varmes opp. Inntil høsten 2008 foregikk oppvarmingen ved hjelp av en oljefyr. Denne distribuerte varmtvann rundt i boligen og avga varme til rommene via radiatorer. I løpet av et år slukte oljekjelen omkring 1200 liter olje. I tillegg måtte det suppleres med elektrisitet i enkelte rom og til tappevann. Oljen alene sto for et utslipp av omkring 3,3 tonn CO₂ i året!

Valgte varmepumpe

Gjennom klimaprojektet oljefri.no gikk familien i samarbeid med Naturvernforbundet Hordaland i gang med prosessen fra å være oljefyrt til å bli oljefri. – På grunn av et gammelt elektrisk anlegg i villaen ville en oppvarmingsløsning som utelukkende gikk på strøm, være uaktuelt,

forklarer Kjartan Aarbø.

Da familien bestemte seg for å fjerne den gamle og lite effektive oljekjelen fra 50-tallet, endte de på en luft-vann-varmepumpeløsning. Denne benytter det samme distribusjonssystemet som oljekjelen, og sirkulerer vann på 45 °C rundt til radiatorene. En ny varmtvannstank ble det også investert i. Dermed blir tappevannet varmet opp av varmepumpen når denne har kapasitet, og resten tas av elektrisitet. Den nye varmepumpen sto ferdig montert høsten 2008. Henter varme fra ti minus I året som har gått har familien fått testet anlegget skikkelig. Spesielt i den kraftige kuldeperioden som har vært i vinter, har varmepumpen fått kjørt seg. Aarbø er fornøyd med løsningen.

– Det er fantastisk å tenke på at selv når

det er minus ti grader ute, så er det nok varme i luften til å varme opp hele boligen, sier han.

Helt ned til ti-tolv minusgrader avga varmepumpen tilstrekkelig varme, men da temperaturene krøp enda lenger ned, sank effekten raskt. Kjøkkenet er et svakt punkt. Fordi radiatoren på kjøkkenet er mindre enn i de andre rommene, var ikke temperaturen mer enn 16 °C ved frokostbordet på de kaldeste dagene. Bortsett fra dette, har overgangen fra høytemperatur til lavtemperatur varmeavgivelse gått smertefritt.

– Når vi en gang skal pusse opp kjøkkenet vårt, kommer vi til å legge vannbåren gulvvarme her, forteller Aarbø. For så kalde perioder som vi har vært gjennom i det siste, skulle vi kanskje ha valgt en pumpe med et større elektrisk element, men det

er ikke ofte vi har temperaturer ned i 15 minus her i Bergen. Resten av året har vi mer enn nok varme. Familien klager heller ikke over støy fra pumpen. – Den er jo nærmest lydløs sammenlignet med motorveien ved siden av nabolaget!

Lønnsom på sikt

Installasjonen av varmepumpen ble en betydelig økonomisk investering for familien, spesielt håndverksarbeidet ble mer kostbart enn på forhånd antatt. Likevel regner familien med at prosessen fra oljefyrt til oljefri vil bli lønnsom for dem på sikt.

Til tross for en betydelig investering, er dette et lønnsomt prosjekt, har Aarbø regnet seg fram til.

– Litt avhengig av hvordan utviklingen av prisene på strøm og fyringsolje vil være i fremtiden, regner vi med at hele investeringen er nedbetalt i løpet av 12

til 15 år, forklarer han.

I tillegg til å investere i varmepumpeanlegget har familien også byttet ut mange vinduer til passivhusstandard. Fra de oppvarmede rommene ser man nå ut gjennom 3-lags glass med argon mellom. Karmen er i tillegg isolert, og totalt har vinduene en U-verdi på 0,7. Dette har gjort at familien merker stor forskjell på komforten når de oppholder seg ved vinduskarmen. Dårlig isolerte glass og karmen gir kulderas, har lave overflatetemperaturer og føles ubehagelige å være i nærheten av. Nå kan man sitte helt inntil vinduet uten å oppleve denne "kaldtfølelsen". Faktisk er glassene så isolerte at de noen ganger kan dogge på utsiden fordi de ikke er varme nok til å fordampe vannet!

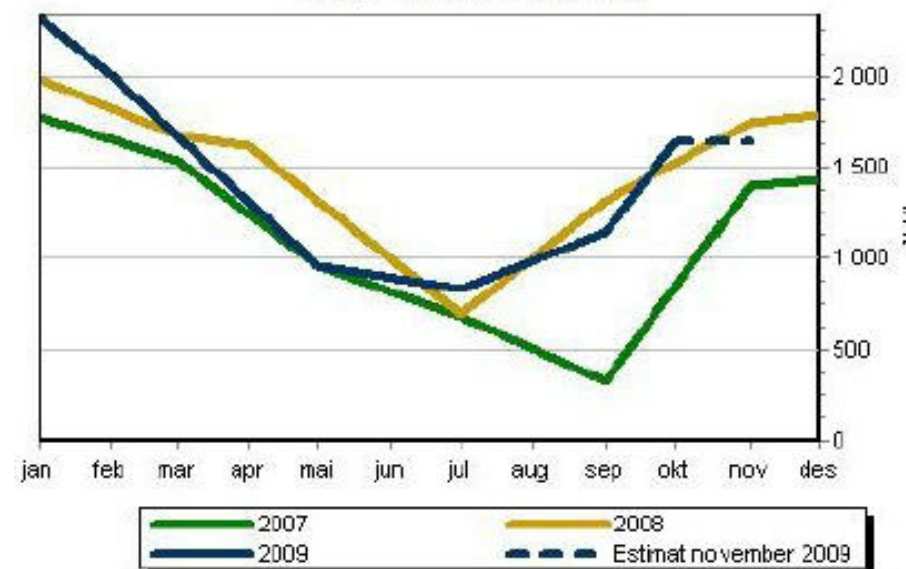
Oljefri.no

- Oljefri.no er et klimaprojekt som er utviklet av Naturvernforbundet Hordaland. Prosjektet ble lansert 12. sept 2008, og støttes av Bergen kommune, BKK, Hordaland fylkeskommune, miljøverndepartementet og klima- og forurensningsdirektoratet.
- Oljefri.no gjør det lettere for husholdninger å bli oljefrie og energieffektive. På nettsiden finner husholdninger informasjon om klimavennlige oppvarmingsløsninger og energieffektivisering, og kan samtidig sende forespørsel om klimavennlig varme til lokale leverandører
- Siden lanseringen i 2008 har oljefri.no hatt 17 500 besøk, og leverandørene i oljefri.no har mottatt til sammen 530 forespørsler i Bergen. 47 personer, eller 64 prosent av respondentene, oppgir i en spørreundersøkelse at de har blitt, eller kommer til å bli oljefri.
- Det jobbes nå for å få utvidet prosjektet til i første omgang Oslo og etterhvert flere kommuner i Norge.

Kjartan Aarbø i et oljefritt fyrrom. Foto: NaturVest

Strømforbruk siste tre år

Slik kan du bidra:

Bolig

- Finn ut hvor det trekker. Bestill energisjekk på oljefri.no. Etterisoler tak og vegger, skift gamle vinduer og monter tetningslister rundt dører og vinduer.
- Luft kort, men kraftig.
- Innstaller varmestyringssystem eller termostater med automatisk nattsenking.
- Prøv å senke temperaturen en grad eller to.
- Installer timer eller fotocelle på utelys.
- Slå elektriske apparater helt av eller trekk ut kontakten, i stedet for å la dem stå i stand by.
- Et balansert ventilasjonsanlegg kan halvere energibruken til oppvarming.
- Bytt til sparepærer eller LED-lys, og velg energieffektive elektriske apparater.
- Bytt ut panelovnene, parafin-, gass- eller oljefyren med alternative varmekilder som pelleskamin, varmepumpe, rentbrennende vedovn eller solfangere.
- Skaff deg sparedusj.
- Gryter og panner bør passe til kokeplatene.
- Sett maten i kald stekeovn. Stek gjerne flere ting samtidig. Slå av ovnen eller platene noen minutter før maten er ferdig, så får du utnyttet ettervarmen.
- Det er mer energieffektivt å varme maten i mikrobølgeovn enn i stekeovn eller på kokeplater.
- Avrim fryseren når det er mer enn fem millimeter med rim. Rim får strømforbruket til å øke.
- Fyll opp vaskemaskin og oppvaskmaskin før du setter dem i gang.
- Heng opp våte klær i stedet for å bruke tørketrommel.

Klima og avfall

– to sider av samme sak

Sammenhengen mellom søppel og klimagasser er kanskje ikke så tydelig ved første øyekast, men da er det desto viktigere å se nøye etter.

Av Celia Helen Thorsheim

Det hele har med produkters livssyklus å gjøre. Mye energi og ressurser går inn i produksjon, transport, bruk og avfallshåndtering av et produkt. Dersom vi skaper mer bevissthet rundt de valgene vi gjør når et produkt nærmer seg enden av sin livssyklus, vil dette kunne ha positive effekter på utslipp og energibruk i samfunnet generelt. Nordmenn bruker og kaster mer enn noen gang før, og dette gjør det viktig å informere om og tilrettelegge for at vi kan ta de rette valgene i hverdagen.

Avfallshierarkiet

Avfallshierarkiet er en modell som viser prioriteringene i norsk avfallspolitikk. Jo lengre ned et produkt havner i hierarkiet, jo større er belastningene på ressurser, miljø og klima.

Avfallsforebygging og gjenbruk

Det overordnede målet i den norske avfallspolitikken er derfor å redusere avfallsmengden. Det skal ikke mye til i dag før et brukt produkt blir forkastet til fordel for et nytt produkt fra butikken. Produkter har generelt blitt billigere og går fortere i stykker, og det er dyrere og mer tidkrevende å reparere enn å dra i butikken og kjøpe nytt. Hver gang vi kjøper et nytt produkt, bidrar vi til økt energibruk i samfunnet, ettersom hvert produkt skal gjennom en energikrevende livssyklus. Det er mye energi å spare i å forlenge et produkts levetid gjennom reparasjon eller gjenbruk.

Materialgjenvinning

Dersom noe først må kastes, er materialgjenvinning som regel det beste alternativet. Nesten alt vi kaster kan brukes som råstoff i produksjonen av nye varer. Materialer som papir, papp, glass, metaller, plast og trevirke inngår i et globalt råvaremarked og omsettes til store verdier. Store mengder naturressurser og energi spares ved å benytte materialer som allerede er utvunnet og som dermed kun trenger videreforedling for å bli til nye produkter.

Argumenter mot å drive omfattende materialgjenvinning går som oftest på at det er kostbart og forurensende å samle inn materialer for så å transportere dem til ulike deler av kloden for bearbeiding. Beregninger viser derimot at gevinsten klart overstiger kostnadene. Det anslås at den materialgjenvinningen som foregår i Norge i dag sparer verden for utslipp av 3,9 millioner tonn CO₂ årlig. Ved økt gjenvinning og enda mer effektiv utnyttelse av materialene, kan klimanytten økes til 5,1 millioner tonn CO₂. Dette tilsvarer 9,5 prosent av de norske klimagassutslippene. I dag materialgjenvinnes rundt halvparten av alt avfall i Norge, og målet er at denne andelen skal øke.

Energiutnyttelse

Det avfallet som ikke egner seg til materialgjenvinning, går først og fremst til forbrenningsanlegg for energiutnyttelse. I Norge utgjør dette rundt 25 prosent av avfallet. Gjennom forbrenning produseres et overskudd av energi som kan brukes til fjernvarme eller elektrisitetsproduksjon. Ettersom slike prosesser også generer klimagassutslipp, er den totale gevinsten avhengig av hvor effektivt den produserte energien utnyttes.

Mens enkelte forbrenningsanlegg i Norge til tider har lav utnyttelsesgrad, har for eksempel Sverige et svært godt utbygd nettverk av forbrenningsanlegg som kan transportere varme og elektrisitet til store områder. Miljøgevinsten kan økes ytterligere dersom denne energien erstatter energi som ellers ville blitt produsert av fossile brennstoff.

De siste årene har

miljøstandarden og utnyttelsesgraden ved de rundt tjue forbrenningsanleggene i Norge blitt bedre, og energiutnyttelse blir derfor sett på som et relativt miljøvennlig andrevalg etter materialgjenvinning.

Deponering

I 2008 havnet rundt 18 prosent av husholdningsavfallet i Norge i deponi. I følge en lov fra 1. juli 2009 er det nå forbudt å lagre nedbrytbart materiale i deponi i Norge. Årsaken er at det har vært et relativt høyt utslipp av metangass fra slike deponier. Mer avfall vil nå i stedet gå til energiutnyttelse, og det er forventet at antallet forbrenningsanlegg i Norge vil stige. Det er derfor svært viktig at miljøstandarden ved norske anlegg forbedres ytterligere. Målet er at en svært liten andel av avfall til slutt vil havne på deponi, og da kun materiale som ikke forurenses eller kan brytes ned.

I enkelte tilfeller er det mindre miljøbelastende å lagre noen typer materiale som er uegnede til gjenvinning enn å forbrenne dem. Likevel er det viktig at de øvrige alternativene for avfallshåndtering i størst mulig grad blir prioritert, ettersom det med nordmenns forbruksvaner fort kan

Avfallshierarkiet. Kilde: Retursamarbeidet LOOP

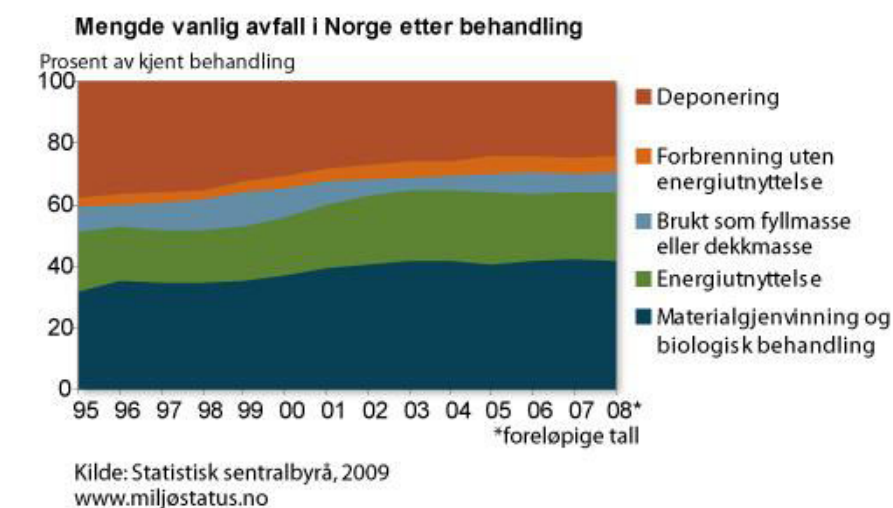

Deponering kommer nederst i avfallshierarkiet. Foto: Naturvernforbundet

bli plassmangel i deponiene. En positiv side ved avfallsproblematikken er at dette er noe alle kan ta tak i, ettersom det i stor grad er oss selv som står for problemet. For tips om hva man kan gjøre i hverdagen for å redusere mengden avfall som havner nedover i hierarkiet, besøk nettsidene til Retursamarbeidet LOOP på www.loop.no.

Kilder:

Klimanytte av gjenvinning, rapport utgitt av Bergfald & Co, 10/2007, Oslo.
Avfallspyramiden, Retursamarbeidet LOOP, www.loop.no.
Avfall, Miljøstatus i Norge, miljostatus.no/Tema/Avfall.

Slik kan du bidra:

Forbruk og avfall

- Prøv å spise mindre kjøtt, spesielt fra storfe, og mer frukt og grønt. Vilt har lavere miljøbelastning enn husdyr.
- Prøv høns i stedet for kylling.
- "Matauk" – plukking, dyrking og fangst – kan være morsomt og gi gode råvarer.
- Bruk lokalt produserte sesongvarer.
- Kildesorter avfallet.
- Bruk panteordningene for flasker og bokser.
- Velg svanemerkede produkter.
- Legg mat i bokser i stedet for å pakke den inn i plast- eller aluminiumsfolie.
- Forsøk å unngå engangsprodukter som papptallerkener, plastkrus, engangsgriller, engangskameraer og engangskluter. Prøv å kjøpe produkter med minst mulig emballasje rundt, bruk refill når det finnes.
- Bruk bærenett i stedet for plastposer.
- Ikke la deg lure av store forpakninger i butikken - sjekk den faktiske kiloprisen.
- Prøv brukthandel, loppemarked eller byttering neste gang du skal shoppe.
- Selg eller gi bort brukbare ting du vil kvitte deg med.
- Hva med å gi bort (eller ønske seg) en opplevelse eller en tjeneste i stedet for ting?
- Produkter med god kvalitet og lang levetid er best for miljøet - og oftest mest verdifulle for deg som eier dem også.
- Reparer klær og utstyr istedenfor å kjøpe nytt.
- Stopp uønsket reklame.
- Komposterer du matavfallet og hageavfallet blir det ikke bare mindre søppel, du kan også bli selvforsynt med jord og gjødsel til hagen.
- Bruk stearinlys med måte. Telys brenner lengst, men husk å resirkulere aluminiumskoppen. Bivoksls er også et godt alternativ.

Kilder: klimakutt.no, grønnhverdag.no, hjemme.enova.no, oljefri.no

Bedre sent enn aldri

Når Ålesundregionens Interkommunale Miljøselskap (ÅRIM) i løpet av 2010 tar over avfallshånderingen i de tolv eierkommunene, skal det bli enklere for innbyggerne å ta miljøvennlige valg i hverdagen.

Av Celia Helen Thorsheim

Flere av kommunene i regionen har lenge ligget i bunnsjiktet i Norge når det gjelder kildesortering og materialgjenvinning av avfall. Per dags dato har ingen av de tolv kommunene ordninger for henting av sortert matavfall, plast, glass eller metall hjemme hos innbyggerne. Disse avfallstypene havner da gjerne i søpla sammen med alt annet restavfall, og blir til slutt levert til forbrenningsanlegg eller deponi i Ålesund. Selv om varmen fra forbrenningsanlegget brukes relativt effektivt til å produsere fjernvarme, genererer denne type avfallsbehandling mer klimagassutslipp enn gjenbruk og materialgjenvinning.

Små kommuner er dyre i drift

En av årsakene til det manglende tilbudet er at det er dyrt å drive omfattende renovasjonsaktiviteter i små kommuner med få innbyggere. Ser man bort fra Ålesund, er gjennomsnittlig innbyggertall i de elleve andre ÅRIM-kommunene rundt 4700. Den minste kommunen, Stordal, har kun ca. 1000 innbyggere. Ansvaret for innsamling og håndtering av avfall er gjerne delegert til kommunens tekniske sjef som samtidig skal ta seg av vann, avløp, veg og parkanlegg. De mindre kommunene mangler derfor ofte kapasitet og kompetanse til å utarbeide kostnadseffektive og miljøvennlige renovasjonsløsninger som kan fungere på lang sikt.

Da er det ikke overraskende at kommuner som går sammen om å finne løsninger på håndtering av avfall, også ender opp med bedre og mer omfattende tilbud til sine innbyggere. For eksempel kan driftskostnader reduseres gjennom sentralisering, samtidig som kostnadene også fordeles på flere abonnenter. Det blir også mulig å samle kapasitet og kompetanse om miljø og renovasjon på ett kontor. Dette setter de ansatte bedre i stand til å ta helhetlige avgjørelser og drive effektivt informasjonsarbeid rettet mot kommunene og innbyggerne.

De tolv ÅRIM kommunene: (7) Giske, (10) Haram, (17) Norddal, (21) Sandøy, (22) Skodje, (24) Stordal, (25) Stranda, (26) Sula, (29) Sykkylven, (34) Vestnes, (36) Ørskog, (38) Ålesund

Kart over Ålesundregionens Interkommunale Miljøselskap. Kilde: ÅRIM.

Ålesundsregionen sist ute

Rett nord for Ålesundsregionen finner man Romsdalshalvøya Interkommunale Renovasjonsselskap (RIR) med Molde i spissen. Gjennom selskapet har de sju medlemskommunene i flere år tilbudt å hente både plast og matavfall hjemme hos innbyggerne, i tillegg til restavfall og papp. Matavfallet blir til biogass og matjord, platen blir til nye plastprodukter eller brenselbriketter. Slike ordninger gjør det lettere for folk å kildesortere, med det resultat at andelen av avfall som går til materialgjenvinning er høyere i RIR kommunene enn i kommunene i Ålesundsregionen. For eksempel samlet moldenserne inn 8,75 kg plast per innbygger i 2006, mens det tilsvarende tallet for ålesunderne kun var 0,5 kg. Det ligger nok noe i påstanden om at folk generelt er positive til kildesortering, men at mye av motivasjonen forsvinner når man selv må frakte avfall til de forskjellige returpunktene.

tillegg til RIR har det i flere år eksistert tre andre interkommunale renovasjonsselskap i Møre og Romsdal, som stort sett har dekket alle kommunene i fylket utenom Ålesundsregionen. Tilbudet til abonnentene varierer noe mellom selskapene, men i det store og hele har samarbeidet vært positivt for medlemskommunene. Hvorfor da Ålesundsregionen har brukt så lang tid på å sette i gang lignende tiltak, er et godt spørsmål det har vist seg vanskelig å finne et godt svar på.

Avfall og klima

I stedet kan man heller spørre hva som var pådriveren for at ÅRIM endelig så dags lys i 2009. Et mulig svar er den stadig større oppmerksomheten som er rettet mot forbruk og klima, ikke bare på globalt og nasjonalt nivå, men også lokalt. Det er Ålesundsregionens Utviklingsselskap (ÅRU) som står bak dannelsen av ÅRIM. Samme selskap står også bak utviklingen av energi- og klimaplaner for ti av kommunene

i regionen. Første steg i denne prosessen ble fullført i januar 2010, og planene er nå under behandling i kommunene i henhold til den nye plan- og bygningsloven.

Med utgangspunkt i kommunenes nåværende energiforbruk og klimagassutslipp, inneholder planene målsetninger om forbedringer innenfor områder som energi, landbruk, transport og avfall. Når det gjelder sistnevnte, påpekes den klare sammenhengen mellom klimagassutslipp og ulike former for avfallsbehandling i henhold til avfallshierarkiet (se forrige artikkel). Langvarig bruk eller gjenbruk av produkter fører til minst klimagassutslipp, og nest best er materialgjenvinning. Deretter følger energiutnyttelse gjennom biologisk behandling eller forbrenning, og nederst på lista er deponering. ÅRIM nevnes som en sentral aktør i kommunenes klimaplaner og får dermed oppgaven med å redusere mengden avfall som havner nedover i hierarkiet på en miljøvennlig og ikke minst kostnadseffektiv måte.

– Fylkets mest spennende miljøjobb

Det er med andre ord en ikke ubetydelig utfordring som nå ligger foran den nytilsatte daglige lederen av ÅRIM, Øystein Solevåg. Solevåg kommer fra en stilling som rådgiver i Bergfald & Co og har i flere år vært aktiv som styremedlem av Naturvernforbundet i Møre og Romsdal. Selv om han ser mye potensial i det han refererer til som fylkets mest spennende miljøjobb, minner han om at kommunale prosesser tar tid og

at det neppe vi skje noen store omveltninger i innbyggernes hverdag over natten. I tillegg til at nasjonale og internasjonale regler skal følges, skal utviklingen av ÅRIM og den regionale avfallsplanen godkjennes av tolv kommuner. Samtidig er det ikke mulig å begynne innsamling av plast og matavfall uten å ha en bærekraftig plan for hvor og hvordan dette skal behandles. I denne sammenheng er det kanskje ikke så dumt å være sist ute, da har man i hvert fall muligheten til å lære av naboenes prøving og feiling.

I mellomtiden er Solevåg positiv til at avfallshånderingen i ÅRIM-kommunene kan forbedres gjennom kompetansebygging og kontakt med innbyggerne. Barn har vist seg å være spesielt effektive kanaler for å spre kunnskap i hjemmene om fordelene ved kildesortering, og plassering av returpunkter på lett tilgjengelige steder har også vist seg å hjelpe. Men den mest effektive måten å forbedre avfallssituasjonen på, er rett og slett å hindre at avfall oppstår. Det er derfor viktig å informere om hvordan man kan forlenge produkters levetid og samtidig gjøre det lettere å kjøpe brukt.

Innbyggerne i alle de tolv eierkommunene vil nok være positive til at ÅRIM fremstår som en synlig, informativ og innovativ aktør, og samtidig må ikke ÅRIM være redd for å stille krav til innbyggerne om å ta en mer aktiv og engasjert del i samfunnsutviklingen.

Gjør du noe for å redusere dine klimagassutslipp?

Andreas Hansen (22)

Jeg har ikke bil, så jeg går overalt. Og jeg prøver å være bevisst på hva jeg bruker til oppvarming. Nå bruker jeg bare strøm, men jeg har brukt ved tidligere.

Eliane Nevland (22)

Jeg tror ikke jeg gjør noe spesielt. Jeg slukker jo lysene når jeg ikke er hjemme. Og jeg har ikke bil, men det er det andre grunner til.

Thorbjørn Kaland (49)

Jeg har ikke bil. Jeg er med i et bilkollektiv og prøver å begrense bilkjøringen. Jeg tar buss til jobben. Jeg har trekamret ovn, for ikke å sote for mye.

Trond Hoel (52)

Nei, jeg tror at hele den globale oppvarmingen er en stor løgn. Jeg tror det er noe de skremmer oss med for å ha en grunn til å sette opp strømprisene.

Ingvild Fossen (23)

Jeg er vel egentlig litt dårlig til det. Jeg resirkulerer avfall. Jeg bor i Tromsø, der har vi forskjellige poser for matavfall, plast, papir og papp. Men jeg er litt for glad i å kjøre bil til jobben. Men når bilen blir ødelagt, noe som kan skje snart, skal jeg ikke kjøpe ny bil. Da skal jeg begynne å ta buss.

Ikke klimakutt med Stoltenberg

I sin nyttårstale la statsministeren fram de store linjene i regjeringens klimapolitikk. Han nevnte ikke et ord om utslippskutt i Norge.

Av Sigbjørn Grønås
Prof. em. meteorologi, Universitetet i Bergen

Stoltenberg vektla vårt bidrag til at utviklingsland utvikler sin økonomi uten unødig bruk av fossilt brensel. I tillegg skal Norge satse på bevaring av regnskogen og utvikling av metoder for fangst og lagring av CO₂(CCS). Slik så Stoltenberg bort fra krav fra utviklingsland om en rettferdig klimaavtale der rike land feier for egen dør.

Vakker, men urealistisk politikk. Vi skal satse i utviklingsland fordi det er her utslippene vil øke mest, og fordi det antas at en her får mest igjen for pengene. Siden rike land har hovedansvaret for klimautslippene fram til nå, mente statsministeren at rike land som Norge har plikt til å hjelpe utviklingsland med klimakutt. Dette kan høres vakkert og fornuftig ut, slik vil Stoltenberg gjøre oss til et foregangsland. Det er bare det at utviklingsland synes en slik politikk er urettferdig så lenge deres utslipp per capita er mye mindre enn i rike land. I tillegg vet utviklingsland at rike land ikke er villige til å betale deres del av regningen når det kommer til stykket.

Nødvendige mål for klimakutt

Møtet i København aksepterte målet om å redusere oppvarmingen til to grader, men som kjent ble det ingen avtale om kutt i utslippene for å nå målet. Godtar en målet om to grader, må verden bli enig om hvor mye den kan tillate seg å slippe ut år for år for å nå målet. Det er knyttet usikkerhet til slike tall, men en har ikke annet å gjøre enn å bruke de tall verdens klimaforskere anbefaler. I hovedsak går de ut på at veksten i utslippene må stoppes innen noen få år, og at utslippene per menneske på jorda må ned i vel fire tonn CO₂-ekvivalenter per capita til 2020 og til mellom ett og to tonn til 2050.

Retten til utslipp

La oss anta at verdens land er enige om slike tall for verdens totalutslipp år for år. Det fundamentale spørsmålet blir da hvem som skal ha eiendomsretten til utslippene, dvs. hvordan totalutslippene skal fordeles på verdens land. Utviklingsland krever en rettferdig fordeling. Soria Moria II har et mål om at på sikt skal alle verdens mennesker ha like stor rett til å slippe ut klimagasser. På sikt betyr trolig innen 50 år. Regjeringens mål er en innrømmelse av at for tiden gir rike land seg mye større rett til utslipp enn utviklingsland. Rike land vil trolig aldri godta dette prisnippet som virker ganske rettferdig. Helt rettferdig er det likevel ikke, fordi det ikke tar hensyn til akkumulerte utslipp siden den industrielle revolusjon. Men prinsippet er enkelt, og jeg vil tro at utviklingsland ville godta det. Jeg vil bruke det til å illustrere hvor stort klimaproblemet er.

Et rettferdig CO₂-marked

La oss anta at verden ble enige om å begrense utslippene til fem tonn CO₂-ekvivalenter per capita fram til 2015. La

Sigbjørn Grønås tror ikke på Stoltenbergs klimaløfter.

oss for enkelhets skyld anta at India har en milliard innbyggere og et utslipp på to tonn per innbygger de første årene, og at Norge har fem millioner og et utslipp på tolv tonn. La oss videre anta et internasjonalt marked med alle verdens utslipp. I et slikt marked ville det bli et stort underskudd på klimavoter, prisene ville bli så høye som nødvendig for å nå målet om to grader. La oss anta 1000 kr per tonn, noe som er flere ganger mer enn i det europeiske kvotemarkedet (som nesten ikke har noen virkning). Prisen synes realistisk, økonomiske overslag gir både lavere og høyere priser. Den tilsvarer en utslippspris på en liter bensin på kroner 2,60.

Byrder på Norge og India

Norge ville da de første årene få kvoter tilsvarende fem av de tolv tonnene vi slipper ut per person. Vi måtte kjøpe kvoter for 35 milliarder kroner for å klare oss. I et slikt marked ville rike land få så store utgifter at det ville lønne seg stort å utnytte energien bedre og å satse på fornybar energi. Kina ville omtrent ha nok kvoter til dagens utslipp, men måtte straks starte arbeid for å redusere sine utslipp fram mot 2020. India ville kunne selge kvoter for 3000 milliarder. Slik kunne de bruke kvotesalg til å utvikle sin økonomi, men også for India ville det lønne seg å satse på fornybar energi.

Nødvendig overføring til utviklingsland. Disse tallene illustrerer hva det vil koste å redusere utslippene i starten i samsvar med målet om en demping av oppvarmingen til to grader. I Norge kunne staten skaffe seg inntekter ved å selge kvotene videre, men måtte trolig bruke minst like mye penger på å stimulere en overgang til et samfunn uten unødig bruk av fossilt brensel. I København var det tale om å overføre penger til utviklingsland for å sette prosessen i gang, et tall på

100 milliarder dollar eller euro i året ble diskutert. Etter anslaget over ville bare India ha krav på nærmere tre ganger så mye. Antakelig trengs det mer enn ti ganger så mye penger som det ble foreslått i København.

Norge bryr seg ikke

Verden er ikke i nærheten av å løse klimaproblemet. Rett nok vil utslippsøkningen flates ut i ett år eller to på grunn av finanskrisen, men det satses overalt for å få hjulene i gang igjen, noe som betyr økende utslipp. Norge bryr seg ikke særlig mye, vi vil ikke en gang prøve å overholde Kyotoavtalen sine intensjoner. Ved å reise i eget jetfly til København demonstrerte statsministeren og hans regjering at vi som innbyggere heller ikke trenger å bry oss. Med glassperler skal vi kjøpe oss godvilje med tiltak i utviklingsland. Det er mulig at regjeringen kan oppnå resultater ute som overgår hva som er mulig å få til hjemme. Likevel, vår politikk løser ikke klimaproblemet. Det er interessant å satse på CCS for gasskraftverk, men det verden trenger er CCS for kullkraftverk.

Lite håp

Målet om to grader kan nås om verden vil, men utsiktene til en effektiv klimaavtale er minimale på kort sikt. Vanetenkning og business as usual preger dagens politikk. Antakelig vil vi om ti år forhandle om hvordan utslippene kan reduseres for å unngå en oppvarming på tre grader. Håpet synes bare å ligge i at det skjer flere mirakler i verdenspolitikken. En kan også håpe på at klimasystemets følsomhet for økt menneskeskapt drivhuseffekt vil vise seg å være i nedre enden av den vide fordelingen som nå gjelder.

Forhandlingsresultatet fra COP15 var en skuffelse. Foto: Nils Tore Skogland

Lovende klimaplaner og skandaløse parkeringshus

Klimagruppen i Naturvernforbundet Hordaland har hatt en travel høst og det ser ut til å bli en like travel vår.

Av Gabriel Fliflet
Medlem i klimagruppen og styret i
Naturvernforbundet Hordaland

Lesing av dokumenter, felles diskusjoner, innspill til kommunale og fylkeskommunale klimaplaner, møter med utbyggere og kommunalråder, debattinnlegg i aviser, intervjuer og deltakelse i mediedebatter, telefoner til politikere og en kaffekopp eller en øl sammen, i ny og ne. Dette er noe av det klimagruppen driver med.

Leder i klimagruppen, Nils Johnsen.
Foto: Naturvernforbundet Hordaland

Klimaplaner

Leder er Nils Johnsen. Han er førtidspensjonert økonom og samfunnsviter. Han har tidligere arbeidet i forsikringsbransjen, skattetaten, helsevesenet og petroleumsbransjen. Nils er en av tre nestledere i Naturvernforbundet Hordaland.

– Bergen, Lindås og Fjell kommuner har laget klimaplaner. Det samme har Hordaland Fylkeskommune. Der beskrives situasjonen i dag, og det foreslås hva som skal gjøres for å få ned utslippene. Hva gjør klimagruppen med disse klimaplanene?

– Vi får klimaplanene til høring, leser dem hver for oss og har så et møte. Der fordeler vi oppgavene med å kommentere de ulike kapitlene. Til slutt får vi en faglig kvalitetssikring av våre kommentarer hos Naturvernforbundet.

Vårt hovedbudskap er at det aller viktigste er å kutte CO₂-utslippene på Mongstad og i transportsektoren. Hordaland og Bergen har hatt den sterkeste veksten i privatbiltrafikken i hele landet. Prognosene er urovekkende.

Lokal forurensing

Klimaleder Nils Johnsen er oppgitt over forurensingslokket som ligger over Bergen, og over hvor tafatte flertallet av politikerne er:

– Den livsfarlige forurensingen i Bergen de siste ukene har vist at saken ikke bare dreier seg om CO₂, men også om befolkningens helse. De som har astma, høyt blodtrykk, kols og hjerte- og lungeproblemer utsettes for forurensing som forkorter liv. Barn er spesielt utsatt.

I våre høringsuttalelser til de offentlige klimaplanene understreker vi dette:

Ved å redusere privatbiltrafikken kraftig vil en kunne slå to fluer i én smekk. Både CO₂-utslippene og den helsefarlige, lokale forurensingen blir redusert. For å få til dette må myndighetene bruke både gulrot og pisk.

Alternativer

Både når det gjelder kollektivtrafikk og tilrettelegging for sykkel, ligger Bergen langt etter sammenlignbare norske byer. Sammenligner vi oss med land som Sverige, Danmark, Nederland og Tyskland, befinner disse seg i en helt annen verden. Her må det et krafttak til i Bergen! Og penger til slike formål har vi vel som nasjon mer enn noen andre?

– Det er mye arbeid med høringsuttalelsene. Risikerer vi ikke bare at planene blir applaudert, vedtatt, og så lagt i en skuff?

– Erfaringene er ikke de beste. Bergen har hatt gode klimamålsettinger tidligere også, men byens myndigheter har likevel latt privatbilismen få øke kraftig. Forslaget til ny klimaplan for Bergen er bra, bortsett fra når det gjelder begrensning av privatbiltrafikken. Her er planen påfallende passiv. Det skrives at en i stor grad er avhengig av ny teknologi for å løse problemene. Dette er

ansvarsfraskrivelse. Vi trenger effektive og umiddelbare tiltak mot den økende biltrafikken. Det er positivt at Bybanen nå kommer. Den må forlenges til alle bydeler snarest. Busstilbudet må bli langt bedre, gjerne med flere trolleybusslinjer og tverrgående ekspressbusslinjer. Trolleybussen står i fare for å bli innstilt etter høstens budsjettvedtak. Hvor er logikken?

Oljefri

Ellers er det selvfølgelig viktig å redusere klimagassutslippene fra bygg. Mulighetene for energioptimering er meget store om bare myndighetene legger til rette for det. Det er bra at kommunen og andre instanser har vært så positive til Naturvernforbundets prosjekt oljefri.no. Dette prosjektet har som målsetting å få slukket flest mulig oljefyrer både hos private, det offentlige og i næringsbygg. Nå blir oljefri.no snart også et landsomfattende prosjekt.

Når det gjelder klimaplanen for Hordaland, er den faglig sett veldig bra. Men jeg er skeptisk til den uttrykte optimismen om å få renset CO₂-utslippene på Mongstad. Mye tyder på at tids- og kostnadsplanen for renseanlegget sprekker. Det er også betydelige teknologiske usikkerhetsmomenter knyttet til det prosjektet. Vi burde satse betydelig mer på energioptimering i hele fylket. Dersom ikke helt andre grep enn dem vi har sett hittil tas, vil klimagassutslippene i Hordaland øke formidabelt frem mot 2020 i stedet for å bli redusert slik klimaplanene legger opp til.

– Hvordan kan vi gjøre klimaplanene mer bindende for politikerne?

– Vedtakene bør være konkrete og målbare. Det bør være forpliktende oppfølgingsplaner med konkrete tiltak, konkrete tidsfrister og klar ansvars plassering.

Nye p-plasser

Nils Johnsen forteller at klimagruppen også arbeider mot konkrete utbyggingsprosjekter. Et prosjekt som gruppen har jobbet mye med, er det gigantiske parkeringsanlegget som Sparebanken Vest forlanger å få bygge, i sitt planlagte nye hovedkvarter i

Dette er Klimagruppens budskap til politikerne:

- Utslippene av CO₂ på Mongstad må kuttes
- Bygg bybane til alle bydeler og lag nye ekspressbusslinjer
- Innfør køprising, la inntektene gå til kollektivtrafikk og sykkelveier
- Bygg ny Sotrabro for kollektivtrafikk, la bilene beholde den gamle broen
- Ingen Arnatunnel for biler - med ny, dobbeltsporet Urikstunnel blir Arnatoget en suveren høyfartsbybane
- Få oljefyrene ut og energisparing inn
- Offentlige klimaplaner må være konkrete, målbare og bindende
- Ikke gi etter for press fra Sparebanken Vest om hundrevis av nye parkeringsplasser i nytt hovedkontor
- Ikke tillat hundrevis av nye parkeringsplasser hos Rieber Eiendom i Solheimsviken
- Innfør maksimumsnormer for hvor mange p-plasser bygg/bedrifter kan ha
- Innfør parkeringsrestriksjoner ved kjøpesentrene

Klimagruppen

Klimagruppen består av fem engasjerte kvinner og menn fra tyve- til sekstiårsalderen og møtes ca. én gang i måneden. Har du spørsmål eller lurer på om du skal engasjere deg?

Ta en telefon til Gabriel Fliflet 47 31 74 51 eller send epost til fliflet@tele2.no

Jonsvollskvartalet på Engen.

– Vi har hatt møter med banken og med toppolitikere i Bergen. Vi har sendt en høringsuttalelse til kommunen hvor vi går sterkt mot kravet om å få lage parkeringshus til 230 nye biler midt i sentrum. Dette er det tredoble av kommunens egen norm på 70–80 p-plasser. Vi ringte rundt til andre store banker i Bergen sentrum. Disse har bare en håndfull p-plasser og ingen planer om utvidelse. Sparebanken Vest hevder at de må bygge p-plasser for å være konkurransedyktige om arbeidskraften i finanssektoren. Men det de i realiteten prøver å gjøre, er å skaffe seg et konkurransefortrinn fremfor andre banker. Deres planer vil gi byen en ny bilkø på halvannen kilometer. Dette er det motsatte av å vise samfunnsansvar, sier Nils Johnsen.

Vi foreslår dette for Bergens politikere: Gjør som Oslo, og lag en maksimumsnorm for hvor mange parkeringsplasser et bygg kan få ha. I Bergen er det motsatt, her har vi normer som anbefaler et *minimums* antall p-plasser for sentrumsbygg. Etter Oslos normer kunne for eksempel Sparebanken Vest i beste fall håpe på å få 29 p-plasser. De forlanger 240! Nå hører vi også at Rieber Eiendom planlegger mange nye

parkeringsplasser nær Danmarks plass. Slike planer må myndighetene sette en effektiv stopper for, fortsetter Johnsen.

Hva nå?

– Klimatoppmøtet i København ble en skuffelse. Hva gjør vi nå?

– Ja, si det. Utfallet av møtet ble litt av et antiklimaks og en tankevekker. Vi i miljøvernorganisasjonene må tenke gjennom hvordan vi kan komme sterkere

og bedre på banen for å påvirke politikerne til å handle raskt. Klimaendringene kan få svært alvorlige konsekvenser for jordens befolkning, ikke minst for våre barn og barnebarn, om vi ikke tar skjeen i en helt annen hånd de nærmeste årene. Tusenkronerspørsmålet blir: Hvordan får vi politikerne til å virkelig våkne opp og til å handle nå? Vi mottar gjerne ideer og forslag om dette fra våre mange medlemmer i Hordaland, avslutter Johnsen.

Hva skjer med rensingen av Mongstad? Foto: Naturvernforbundet Hordaland

Tips til Hordalands miljøagenter

Mange miljøagenter og voksne lurer nok på hvordan de kan kutte egne klimautslipp mest mulig. Derfor har noen smarte hoder startet klimakampanjen «10:10 Norge».

Av Klaus Hjermann

Denne kampanjen går ut på at privatpersoner, bedrifter og organisasjoner kan melde seg på og dermed forplikte seg til å kutte egne klimautslipp med 10 % innen utgangen av 2010. Mange har allerede meldt seg på, bl.a. Oslo kommune, men kampanjen trenger flere medlemmer for å kutte Norges utslipp mest mulig innen året er gått.

Folkene bak kampanjen har også kommet med en rekke tips til hvordan du som miljøagent kan kutte dine personlige utslipp. Her er noen av de lure tipsene:

- Gå eller sykle på korte turer. Så slipper man å bruke en forurensende bil.
- Ta buss, trikk eller tog på lengre turer.
- Lån eller gi bort ting og klær du ikke bruker. Da slipper andre å kjøpe nytt, og så blir det mindre søppel.
- Pant flasker.
- Sorter søppel i riktig beholder. Gjenvinning er en fin måte å spare energi på.
- Gjør din egen kompost om til restavfall. Da slipper vi å bruke energi på å brenne søppel!
- Spis mindre kjøtt og mer frukt, grønnsaker og kornprodukter. Kylling er bedre enn rødt kjøtt fordi det brukes mindre energi for å lage kjøttet.
- Skru ned varmen inne. Da sparer du masse energi! Ta heller på en ullgenser og tøfler.
- Kjøp miljøvennlige varer i butikken. For eksempel de som er merket med svanemerket eller en økologisk Ø.

Det er mer informasjon på kampanjens nettsider, og der kan du også melde deg på: www.1010norge.no

Vi håper at alle miljøagenter i Hordaland, og resten av landet for den saks skyld, melder seg på kampanjen for å hjelpe til å bedre vårt felles miljø.

10:10

Skuffet i København

Rike og fattige land ble enige å gjøre en del for miljøet, men klimaavtalen i København ble ikke så god som mange håpet.
– Nå må barna få de voksne til å skjerpe seg, sier Ingeborg Gjærum.

Ingeborg er leder i miljøorganisasjonen Natur og Ungdom. Hun mener at barna har nå har en kjempeviktig jobb, nemlig å passe på at de voksne tar vare på jorda vår. Vi spurte henne om vi kan stole på at de voksne gjør det de skal for klimaet?

Kan ikke stole på de voksne

– Nei, det er kjempeskummelt! Vi kan dessverre ikke stole på at de voksne gjør denne jobben skikkelig. Det har vi sett her i København. De voksne er jo vanligvis flinke til å ordne opp. Hvis du ikke rydder opp på etter deg, kommer de og gjør det. Hvis du ikke klarer oppgavene på skolen, kommer læreren og hjelper deg. Men akkurat når det gjelder klima er det helt motsatt. Her trenger de voksne hjelp, sier Ingeborg.

De voksne, lederne i nesten alle verdens

land, ble enige om noe i København. De vil ikke at verden skal bli mer enn to grader varmere enn i dag.

De rike landene ble også enige om å betale ganske mye penger til de fattige landene, slik at de kan bruke disse til å hjelpe seg mot de klimaendringene som uansett vil komme. Men de ble ikke enige om hva de skal gjøre for at utslippene skal bli lavere.

– Hva kan barn gjøre?

– Det er heldigvis masse dere barn kan gjøre. Du kan melde deg inn i Miljøagentene, og i Natur og Ungdom når du blir stor nok. I tillegg kan du kildesortere søppelet, spare på strømmen og ta bussen. Men det viktigste er å fortelle de voksne hvordan du vil at de skal behandle jorda.

Her må barna passe på de voksne, sier Ingeborg.

Da hun var barn, sendte hun brev til Gro Harlem Brundtland, som var statsminister da.

– Du kan også skrive brev. Send brev til statsminister Jens Stoltenberg og fortell ham hva du mener han skal gjøre for miljøet. Dette handler om åssen jorda skal se ut når dere som er barn i dag blir voksne. Det virker kanskje som det er lenge til, men det er det ikke, sier Ingeborg.

For flere miljøagentnyheter og innmeldelse i Miljøagentene, gå til: www.miljoagentene.no

Publisert på www.miljoagentene.no

Kampen mot oljeboring utenfor Lofoten er en viktig klimasak for Ingeborg Gjærum og Natur og Ungdom. Foto: Natur og Ungdom

Årsmøteinnkalling

For mer utfyllende oversikt og tilgang til sakspapirer, se fylkeslagenes nettsider.

Naturvernforbundet i Møre og Romsdal

Tid: Laurdag 13. mars
Sted: Fjellstova på Ørskogfjellet.

I samband med årsmøtet arrangerer Naturvernforbundet ei samling for gamle og nye medlemmer, samt ein årsmøtefest.

Saklista ser slik ut:

- 1) Godkjenning av innkalling og sakliste
- 2) Årsmelding for 2009
- 3) Rekneskap for 2009
- 4) Arbeidsplan for 2010
- 5) Budsjett for 2010
- 6) Val av:
 - a. Fylkesleiar
 - b. Fylkesstyre
 - c. Valkomité
 - d. Revisor
- 7) Innsendte saker – saker fremja frå fylkesstyret, lokallag og medlemmer innan 27. februar.

Saker kan fremjast til fylkesleiar Øystein Folden på e-post moreromsdal@naturvern.no

Naturvernforbundet i Molde

Tid: Mandag 8. mars 2010 kl. 20.15
Sted: Høgskolen i Molde, B-bygget, møterom 3

Styret i Molde lokallag trenger nye medlemmer, så hvis du kunne tenke deg et styreverv, nøl ikke med å gi beskjed til Japke Stobbe, tlf. 920 26 713 eller Japke.stobbe@himolde.no

Medlemmer som ønsker å ta opp saker må melde fra til styret innen 01.03.10 på e-post ovenfor.

Ålesund og omegn

Tid: Mandag 8. mars kl 19.00
Sted: Det grønne hjørnet på rådhuset i Ålesund

Etter årsmøtet vil vi få informasjon om det nystartede interkommunale miljøsekskapet ÅRIM v/selskapets daglige leder Øystein Solevåg.

Fra årsmøtet i Hordaland på det Grønne Loftet i 2008

Naturvernforbundet Askøy

Tid: onsdag 24. februar kl 19.00
Sted: Steinsalen i Shoddyen, Strusshamn
Det blir enkel servering.

Naturvernforbundet i Bergen

Tid: Lørdag 20. mars 2010 kl 13.00
Sted: Det Grønne Loftet på Bryggen i Bergen

Naturvernforbundet i Kvinnherad inviterer til opplevelsestur og årsmøte onsdag 17. mars.

Opplevelsesturen starter kl 11.45 med oppmøte på Varaldsøy fergekai. For å komme til Varaldsøy fergekai går det ferge fra Løfallstrand kl 11.00, eller Gjermundshavn kl 11.30. Vi bruker minibuss og reiser til Øyerhamnn, Åkre og Skjernesodden. Med oss på turen har vi professor Anders Lundbeg som er ekspert på planter, natur og økosystemer i strandsonen. Etter opplevelsestur ute, får vi servert varm mat på Hesteviken «konferansesenter» på Skjernesodden kl 17.00. Påmelding til Dagny Fuglø 41 69 35 76

Årsmøtet i Naturvernforbundet Kvinnherad starter kl 19.00 og holdes på Hesteviken «konferansesenter» på Skjernesodden. Vanlige årsmøtesaker i tillegg til foredrag og lysbildevisning med Anders Lundberg. For å komme seg til Varaldsøy går det ferje fra Løfallstrand kl 18.00, eller fra Gjermundshavn kl 18.30 som er på Varaldsøy 18.45. Ønsker en bedre tid går det ferje fra Løfallstrand 16.30 som er på Varaldsøy 16.55, eller fra Gjermundshavn 16.30 som er på Varaldsøy 16.45. Avreise fra Varaldsøy med ferje kl 21.45.

Både medlemmer i NVK og andre interesserte er hjertelig velkommen!
Fine strender, fin skog, biologisk mangfold og god mat!
Velkommen skal du være!

Naturvernforbundet Hordaland m/årsmøtemiddag

Tid: Lørdag 20. mars 2010 kl. 15.00
Sted: Det Grønne Loftet på Bryggen i Bergen

Faglig innledning ved Vigdis Vandvik, førsteamanuensis i biologi ved Universitetet i Bergen og forsker i Ecological and Environmental Change Research Group. Innledningen vil belyse temaet klimaendringer og biodiversitet ved å gi en innføring i fagfeltet og hvilke temaer forskerne er, og har vært opptatt av.

- 1) Godkjenning av innkalling og dagsorden
- 2) Valg av ordstyrer, referent, kontrollkomité
- 3) Styrets årsmelding 2009
- 4) Revidert regnskap for 2009
- 5) Vedtektsendringer (se forslag på naturvern.no/hordaland)
- 6) Budsjett for 2010
- 7) Arbeidsplan for 2010
- 8) Uttalelser
- 9) Valg

Økologisk årsmøtemiddag kl. 19.00 på Spisestedet på Høyden i Bergen.

Velg enten fisk (urtebakt lyr med sesongens grønnsaker og poteter), kjøtt (vestlandske fjordfe med sesongens grønnsaker og poteter) eller vegetar (byggotto med urter og vellagret geitost.) Fløterand m/grannskudd sirup og blåbær til dessert. Egenbetaling 250.- for medlemmer og 150.- for studenter/NU. Bindende påmelding med ønsket hovedrett innen 15. mars til hordaland@naturvern.no eller 55 30 06 60.

Forslag til vedtektsendringer for Naturvernforbundet i Hordaland

Understreket er ny formuleringer, og overstryket er foreslått slettet.
6.3 Styret skal ha følgende sammensetning:
Faste medlemmer med stemmerett: Leder, to nestledere, en organisasjonsansvarlig, Naturvest-redaktør og 5-3 ordinære styremedlemmer og NU-representant. Varamedlemmer: 1., 2., 3. og 4: vara og NU-vara (personlig vara for NU-representant)

6.4 Styrets leder og NaturVest-redaktør og varamedlemmene velges for ett år. De faste representantene velges for to år, og da slik at to tre av dem står på valg i partallsår og tre av dem står på valg i oddetallsår. NUs representanter velges av ~~pekes ut av~~ NU før hvert årsmøte med den valgperioden NU selv ønsker. Nestledere og ~~tredje medlem av~~ organisasjonsansvarlig for styreutvalget velges av og innen styret.

7.2 Styreutvalget består av leder, nestledere og organisasjonsansvarlig et styremedlem, og fungerer som et arbeidsutvalg mellom styremøtene. Ved stemmelikhet har leder dobbeltstemme.

Ny §11 (dagens §11 forskyves og gis nytt nummer)
NaturVest er eid av Naturvernforbundet i Hordaland og redigeres etter redaktørplakaten. Styret har fullmakt til å velge ny redaktør dersom vedkommende går av før valgperioden på ett år utløper.

Ikrafttredelse:
Endringene gis virkning fra og med de eventuelt er vedtatt.

** De sentrale vedtektene har (16.2) en klausul som sier at endringen av disse ikke trer i kraft før Landsmøtet er hevet. Men det finnes ingen slike begrensinger for fylkeslagenes vedtekter.*

Notiser

Statnett – ein stat i staten

Statnett legg mykje prestisje i å få luftspenn gjennom Hardanger. Men kor går grensa for det politiske engasjementet til eit statleg selskap?

Dei tre nye rapportane frå DNT om kraftbalansen i Bergensregionen, vil få stor innverknad på klagehandsaminga i OED. Statsråd Terje Riis Johansen har alt vedgått at dette fører inn nye moment som må vurderast. «Spørsmålet er om konsesjonssøkjaren, Statnett, er den rette til å gje råd vidare i denne saka», seier Jan Ivar Rødland, leiar i Folkeaksjonen i Hardanger.

Rapportane underkjenner ein del av Statnett sine resonnement og opnar samtidig for ein diskusjon om NVE si rolle. Gjennom heile konsesjonsrunden har NVE nærast ukritisk støtta Statnett sine argument.

Statnett går hardt ut i media og forenkler luftspenn-diskusjonen til «Et valg mellom kabel og klima». «Om krafta går i kabel eller luftspenn er uinteressant i klimadebatten», seier Jan Ivar Rødland. «Sentralnettet vil også i framtida byggast som luftspenn. Men i område med unike landskapskvalitetar, kan me ikkje forsvare desse enorme installasjonane, som mastene verkeleg er.» Statnett seier klart i frå at dei ikkje vil ha kabel i Hardanger. I desse dagar presenterer Statnett planar for ni nye kablar under Oslofjorden. Nye kablar til DK og Storbritannia er også ein del av framtida. Jan Ivar Rødland er oppgitt over Statnett si politisering av saka. «Det er uholdbart at Statnett nærast dikterer politikken til OED og statsråden. Også eit statleg selskap må halde seg til vanlege demokratiske spelereglar.»

Seier til naturvernforbundet i Kvinnherad

Nokre gongar løner det seg å verte rasande. Naturvernforbundet i Kvinnherad fekk stoppa vidare rasing i Nordrepollen.

Det var fredag ettermiddag den 15. januar at Fylkesmannen i Hordaland fekk den sinte telefonen frå Naturvernforbundet i Kvinnherad. Dei hadde fått nyss i at arbeidet med Jondalstunnelen no hadde ete seg inn i Nordrepollen. Statens vegvesen hadde byrja å leggje til rette for eit svært steindeponi. Utan løyve. Det var bygd veg inn i området, og dei hadde allereie dumpa dei første lassa med stein og hogd all skogen. Dette var svært gamal gråorskog, med småfugl og insekt i mengder.

Etter telefon og epost frå Naturvernforbundet handla fylkesmannen raskt. Han fekk stoppa arbeidet med deponi tre dagar etterpå, og ga lovnad om at veg og stein skulle fjernast. Naturvernforbundet i Kvinnherad har lenge vore engasjert mot utbygginga av Jondalstunnelen i Nordrepollen. Den saka ser det ikkje ut til at miljøvernarane skal vinne, men det er godt å vinne nokre små slag på vegen. No må i alle fall steinen ta ein annan veg.

Utsetter Mongstad-rensing

Miljøverndepartementet foreslår å utsette første steg i CO2-fangst på gasskraftverket på Mongstad på ubestemt tid.

Av Anders Haug Larsen

Utsettelsen på ubestemt tid kommer ikke alene. I tillegg fjernes kravet om at fanget CO2 må lagres. – Vi forventer at dette forslaget trekkes tilbake. Renseplanene på Mongstad må ikke utsettes, sier Lars Haltbrekken. I 2006 pågikk det intense forhandlinger mellom regjeringen og Statoil om rensing av gasskraftverket på Mongstad. Mange mente forhandlingene kunne føre til at regjeringen sprakk. Avtalen som ble inngått, inneholdt krav om rensing

av 100 000 tonn CO2 i året ved oppstart av gasskraftverket. Regjeringen foreslår nå å utsette dette kravet på ubestemt tid. – Regjeringen har ved flere anledninger presisert at avtalen om rensing av gasskraftverket på Mongstad er forpliktende. Det er derfor svært skuffende at regjeringen nå foreslår å bryte denne avtalen, sier Lars Haltbrekken, leder i Naturvernforbundet.

Avtalen mellom regjeringen og Statoil slår også fast at de 100 000 tonnene som skal

fanges i første fase av Mongstad-prosjektet, skal lagres. Dette ønsker også regjeringen nå å gå bort fra.

– «Catch and release» av CO2 er ingen god klimapolitikk. Lagring av disse utslippene kom inn i avtalen mellom regjeringen og Statoil som et avbøtende tiltak. Vi krever at regjeringen står ved sine løfter om rensing av gasskraftverket på Mongstad, sier Haltbrekken.

Spelet om Verma

Vassdragsvernet har kome under mangedobla press. No har også omsynet til klimaet ført til utbyggingspress. Verma, ei sideelv i Raumavassdraget, kan få merke dette.

Av Øystein Folden

I haust kunne Åndalsnes Avis melde at stortingspolitikarane frå Møre og Romsdal gjekk inn for å oppheve vern slik at Verma kraftverk kunne doble produksjonen sin. Etter ei synfaring med Rauma Energi var dei blitt overtydde om at dette var ei miljøvennleg utbygging.

Dette er eit spel. Rauma Energi har vore motstandar av vern heilt frå starten og har nok aldri godtatt at Rauma/Ulvåavassdraget blei verna mot ytterlegare utbygging. Mindre enn ti år etter dei viktige vernevedtaka spør dei om å få handsama løysingar som om vernet ikkje skulle vere der. Dette trass i at eigaren, Rauma kommune, var for vernet.

NVE sa tydeleg nei til å handsame søknaden på tvers av vernet. Det måtte dei gjere heile tre gonger før Rauma Energi tilsynelatande gav opp. Søknaden om ei modernisering av noverande inntaksdam kom. Løysinga er halvhjerta, eller med vilje laga for å provosere fram problem som gjer at dei på ny kan ta fram planane i verna område. Rauma Energi pleier tydeleg sine kontaktar. Kanskje kan vi ikkje vente anna av eit energiselskap? Er det slik at dei først og fremst tenkjer på kva dei kan tene pengar på, og så overlet vernet av

naturen til politikarane? Uansett er det ei ansvarsfråskrivning som miljøørsla ikkje kan godta.

Kva skal ein så seie om politikarane? Til no har dei lånt øyre til Rauma Energi for å høyre kor miljøvennleg utbyggingsalternativet deira er. Ingen av dei har ein gong kome på tanken om å spørje miljøørsla om miljøverknadene. Det er mogleg at nokre av stortingspolitikarane ikkje er fullt så sikre på at dette er miljøvennleg, men dei let seg bruke i spelet. Truleg er dei fleste stortingspolitikarane for unge til å skjønne omfanget i denne saka. For dette dreier seg ikkje berre om ein dispensasjon frå eit vernevedtak. Blir det gjennomslag for Rauma Energi sine primære planar, dreier det seg om at alt norsk verneplanarbeid knytt til vassdrag sidan 1960-talet kan stå for fall. Men Rauma Energi er også lettvinde med fakta. Noverande kraftproduksjon er på 70 GWh, og omsøkte alternativ i noverande dam vil gi 120 GWh. Alternativet som slår høl på alle vernevedtak, vil gi 140 GWh. Skilnaden mellom eit greitt prosjekt og vassdragsvernet sitt fall er 20 GWh, tilsvarande eit småkraftverk i storleik.

Naturvernforbundet har elles utarbeidd eit forslag til løysing slik at problema knytt til noverande inntak truleg er løyst. Det gir

ein produksjon på 118 GWh, og fører til at det ikkje er nødvendig med dispensasjon i Vermedalen naturreservat heller. Skilnaden er den straumen 100 husstandar bruker på eit år, slik NVE bruker å rekne det.

Politikarane våre har endeleg skjont at dei må gjere noko med klimaet, men å auke produksjonen kor som helst er ikkje løysinga. Til politikarane har fått orden på dette, må alle vassdragsvenner passe på, for no er ingenting trygt.

Anmeldelse

Grønn selvhjelpsbok – for bedrifter

You Can't Afford Not To Be Green
yudu.com
Yudu Media, Storbritannia, 2008
Gratis tilgjengelig på nett: <http://twurl.cc/23ua>

Det finnes mengder av selvhjelpsbøker for hvordan man kan leve et grønnere liv. Den engelskspråklige boken *You Can't Afford Not To Be Green (Du har ikke råd til å ikke være grønn)* skiller seg ut på to måter. For det første er den gratis tilgjengelig som ebok. For det andre retter den seg mot bedrifter, og ikke enkeltpersoner.

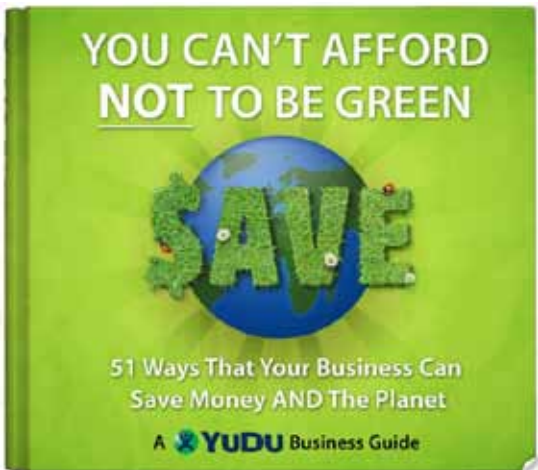
Av Øyvind Strømmen

Boken er kort, bare 60 sider, lettlest og presenterer 51 forskjellige råd som burde være aktuelle både for enkeltmannsforetak, småbedrifter og større bedrifter. Utgangspunktet er spørsmålet: Har din bedrift råd til å være grønn, finanskrisen tatt i betraktning? Svaret er bokens tittel – du har ikke råd til å la være. Bedrifter som velger å bli grønnere, blir samtidig mer fleksible og mer konkurransedyktige enn de som lar være, og får også et bedre image.

Dette er langt fra en radikal bok. Den utfordrer ikke det økonomiske vekstparadigmet, men viser i innledningen tvert om en sterk tro på at økonomisk vekst og grønnere veivalg lar seg kombinere, med en noe tvilsom referanse til svensk økonomi. De 51 tiltakene som foreslås er heller ikke radikale. Noen av dem, som å redusere bruk av utskrifter og å praktisere kildesortering, burde være selvfølgeligheter. En svale gjør ingen sommer, og å gjennomføre slike tiltak gir heller ikke i seg selv en grønn bedrift. Det

er heller ikke vanskelig å finne eksempler på selskaper som har gjennomført slike tiltak og som bruker dem i en «grønnvaskings-kampanje», mens de på et mer grunnleggende nivå fremdeles er mørkegrå.

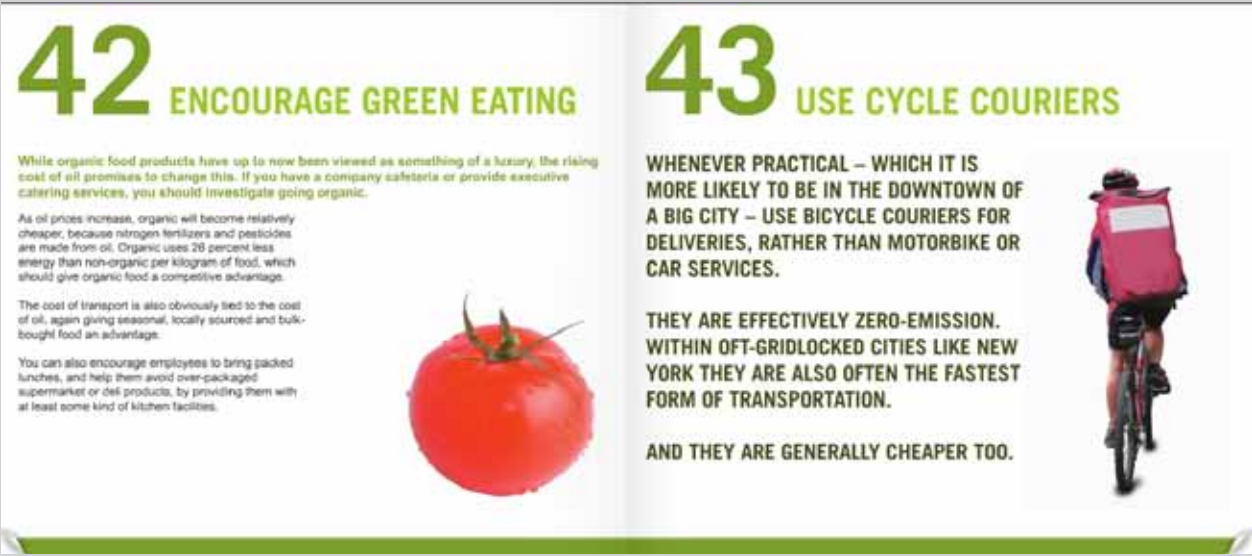
En styrke ved boken er at den i tillegg til letteste råd, med korte tekster til hvert av dem, også gir tips til nettsider med mer informasjon og til gode løsninger som finnes på markedet. I blant blir det litt i overkant, og boken minner mer om markedsføring enn om rådgivning. Det er neppe tilfeldig at en bok publisert av yudu.com – en aktør innen markedet for digital publisering – har nettopp digital publisering som sitt første råd. Noen av de foreslåtte tiltakene er imidlertid mer spennende, bedriftseiere som holder til på et egnet sted blir blant annet oppfordret til å produsere sin egen strøm ved hjelp av vindmøller og solenergi, eller å ta i bruk grønn byggepraksis fra bunnen av. Oppfordringen til bedrifter om å bruke økologiske matvarer i kantinen burde mange norske bedrifter lytte til.

Illustrasjon: <http://twurl.cc/23ua>

Det er også interessant at boken nevner «peak oil» - oljetoppen. Dette begrepet, som refererer til tidspunktet da verdens oljeproduksjon når toppen, og olje som en konsekvens vil bli dyrere og dyrere, er det sørgelig lite fokus på i Norge. Oljetoppen ligger neppe mange år frem i tid. For Norge sin del er det enda sørgeligere at debatten ikke har kommet, siden norsk oljeproduksjon nådde toppen allerede tidlig på 2000-tallet, og deretter har gått nedover. - Forbered deg, lyder rådet i boken. Det er et godt råd.

En åpenbar svakhet for norske lesere er at boken er skrevet med amerikanske lesere i tankene. Likevel er dette en bok som burde tjene til inspirasjon. Bedriftsledere og for den del tillitsvalgte som ønsker å vri sin bedrift i en grønnere retning, burde ta en titt. Kanskje kan boken også inspirere noen i norsk miljøbevegelse til å skrive og publisere – gjerne gratis og elektronisk – en tilsvarende bok for norske bedrifter? En «Litt grønnere – 365 ting du kan gjøre for miljøet» i bedriftsutgave hadde ikke vært å forakte.

Illustrasjon: <http://twurl.cc/23ua>

**50 tunfiskbokser
= 1 forhjul**

Metallemballasje leverer du til containerne for glass- og metallemballasje på returpunktene.

**Kast riktig -
gi bosset verdi**

Tlf: 815 33 030 | www.bir.no

Tenk avfallsreduksjon

Still deg selv tre spørsmål når du skal handle:

1. Er produktet av god kvalitet?
2. Er det miljøvenleg?
3. Har eg egentleg bruk for det?

Er svaret nei, spar både pengane og miljøet!

**Radøy kommune,
den grøne øya støttar
godt naturvernarbeid.
Kraftleidningen frå
Mongstad til
Kollsnes skal ned i
sjø- og jordkabel.**

Økologisk
Kalkun
Frå Hardanger

Om produkt og salsstader sjå:
www.homlagarden.no
eller ring: 95 21 50 60

**dypere
opplevelser**

AKVARIET I BERGEN www.akvariet.no

Informasjon frå
Sunnhordland
Interkommunale
Miljøverk IKS

Tenk miljø - brems forbruket!

Sunnhordland Interkommunale Miljøverk IKS | Svartasmoget N-5419 Fitjar | telefon 53 45 78 50 | telefaks 53 45 78 60 | e-post sim@sim.as | www.sim.as

Les meir om kvifor det står Skyss på bussen din på skyss.no

Skyss

Tlf. 56 52 99 00
Faks 56 52 99 01
E-post: ihm@ihm.no
www.ihm.no

Ta vare på naturen
- Hugs at farleg avfall må leverast til godkjend mottak!

- Stoff med faremerke er nesten alltid farleg avfall.
- Farleg avfall kan leverast på miljøstasjonen, sjå opningstider på www.ihm.no

Logolink.no

**Putt drikkekartong
rett i papirbosset
- uten plastpose!**

GRØNT PUNKT

**Hvor høyt skal
havet stige,
før du gjør noe?**

Naturvernforbundet Hordalands kontor i Jacobsfjorden på Bryggen i Bergen. Foto: Naturvernforbundet Hordaland

Send SMS med kodeord NATUR til 2077 og bli medlem i Naturvernforbundet
Nå koster medlemskapet kun 200 kr og varer ut 2010.

STØTTE PÅ VEIEN

Det finnes mange ildsjeler på Vestlandet. Mennesker som bidrar til fellesskapet med skaperkraft og glødende engasjement innen idrett, kultur og veldedige formål.

I BKK ønsker vi å støtte opp om disse pådriverne. Derfor har vi opprettet flere støtteordninger, blant annet «BKK lokal» som deles ut fire ganger i året til organisasjoner, lag eller foreninger som ønsker midler for å skape mangfold og gjøre Vestlandet levende.

Neste frist for å søke støtte er 1. mars.

For mer informasjon og søknadsskjema, se bkk.no/lokal

Morgendagen er her

MKSIED FOTO: GORTLA/SCANPIX

HAR DU OLJEFYR? Bli oljefri.

Bytt ut oljefyren eller parafinkaminen din med hjelp fra Bergen kommune, BKK og Naturvernforbundet.

oljefri.no

S. Lundgren AS

BERGEN KOMMUNE

I Bergen kommune har vi satt oss ambisiøse mål for hvordan vi som lokalsamfunn skal møte klimakrisen. Innen 2050 skal Bergen være klimanøytral. Som kommune skal vi strekke oss langt for å nå dette målet.

Vi har over lengre tid jobbet med å redusere klimagassutslippene og energiforbruket i vår egen bygningsmasse, men hvis vi skal klare å redusere klimagassutslippene våre tilstrekkelig må alle trå til og redusere sine klimagassutslipp. I Bergen kommune er vi også stolte over å kunne være med på lansering og videre bidrag i samarbeidsprosjekt som oljefri.no. Klimautfordringene kaller på en enorm dugnadsvilje hos oss alle sammen.

Bergen kommune med på Earth Hour

Bergen kommune er også i 2010 med på den internasjonale klimamarkeringen Earth Hour og oppfordrer alle innbyggere, virksomheter og organisasjoner til å slukke lyset i en time lørdag 27. mars kl. 20.30.

Earth Hour er en verdensomspennende symbolsk markering etter initiativ fra verdens største miljøvernorganisasjon, WWF. Alle med tilgang til en lysbryter har sjansen til å bidra. Kampanjen blir et felles, globalt og meget visuelt uttrykk for folks klimaengasjement – og et sterkt signal til verdens ledere om å ta ansvar for klimaet. Samtidig blir Earth Hour en påminnelse om sammenhengen mellom klimautfordringer og energibruk. Påmelding på wwf.no

- Avfallsløsninger for næringslivet
- Containerutleie

Møllendalsveien 31

5009 Bergen

Tlf.: 815 33 030

Faks: 55 27 70 91

E-post: bedrift@bir.no

Et selskap i **RETURA**
ET MILJØ I BALANSE

En del av kretsløpet

Tlf 08899

www.ragnsells.no

Mottaker av forurenset masse.

www.fsg.no

www.fjord1.no

Celluloseisolasjon for nybygg og etterisolering
25 år i Hordaland

www.isofiber.no

Palle Justesen

Mob. 481 40 820

- Jacob Kjødes v. 4 A, 5232 Paradis -
Autorisert installatør

Naturvernkalenderen 2010

Her finner du en oversikt over noen natur- og miljørelaterte arrangement framover.
Les mer på naturvern.no/hordaland eller naturvern.no/moreogromsdal

Mars 2010

● Styremøte i Naturvernforbundet Hordaland

Dato: 09.03 Kl 19:00 - 21:00

● Årsmøte 2010 i Naturvernforbundet Hordaland med årsmøtemiddag

Dato: 20.03 Kl 15:00 på Det Grønne Loft.

Økologisk årsmøtemiddag kl. 19.00 på Spisestedet på Høyden i Bergen. Velg enten fisk (urtebakt lyr med sesongens grønnsaker og poteter), kjøtt (vestlandske fjordfe med sesongens grønnsaker og poteter) eller vegetar (byggotto med urter og vellagret geitost.) Fløterand m/grannskudd sirup og blåbær til dessert. Egenbetaling 250.- for medlemmer og 150.- for studenter/NU. Bindende påmelding med ønsket hovedrett innen 15. mars til hordaland@naturvern.no eller 55 30 06 60.

April 2010

● Lavenergikonferansen 2010

Dato: 27.04 kl. 12.00 til 16.00 på Håndverkeren Konferansesenter i Oslo sentrum.

Energieffektivisering drukner ofte i debatten om ulike tiltak for å redusere klimagassutslippene. Vi vil sette energieffektivisering på dagsorden. Energieffektivisering er av FNs klimapanel og Det internasjonale energibyrået ansett som et av de raskeste og mest kostnadseffektive tiltakene for å redusere klimagassutslipp. Mange land ligger foran Norge, er vi blitt en energisinke? Arrangeres av Naturvernforbundet, NITO, Lavenergiprogrammet, Norsk teknologi og Norsk industri.

Neste nummer av NaturVest har temaet "arealplanlegging". Har du tips til saker som fortjener omtale, send en epost til naturvest@naturvern.no

Notis

Tapet av urørt natur øker

Klimavennlig energiutbygging har skylden, i følge direktoratet for Naturforvaltning (DN) sin siste kartlegging av gjennværende inngrepsfrie naturområder.

Av Alexander Hovland

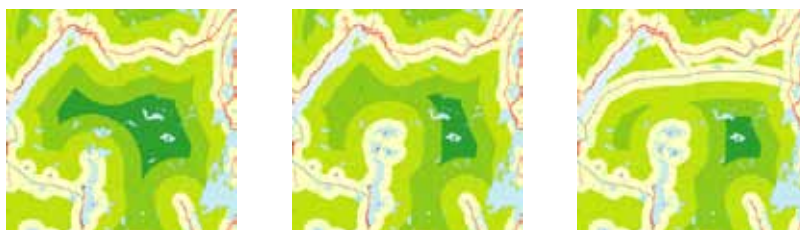
I perioden 2003–2008 har det gått tapt 30 prosent mer inngrepsfrie naturområder (INON) enn det som gikk tapt i perioden 1998–2003. Dette viser at presset på naturen har økt til tross for politiske målsetninger som i Soria Moria I hvor det står at: «stadig færre områder i Norge er uberørt av tekniske inngrep, og vi må gi sterkere beskyttelse av områder og naturkvaliteter som også våre etterkommere har rett til å oppleve».

Energisektoren på førsteplass

Fordelt på samfunnssektorer har det tradisjonelt vært jord- og skogbruk som har stått for det største tapet av urørt natur. I den siste perioden har likevel vassdragsinngrep, energiproduksjon og energitransportsektoren tatt førsteplassen og har i perioden stått for bortfall av 411,7 km². I en pressemelding kommenterer DN-direktør Janne Sollie at «det sterke ønsket om å bygge ut klimavennlig energi får konsekvenser for naturen vår. Det ser man også igjen i den nye INON-kartleggingen. Når slike utbygginger planlegges er det viktig at fordeler veies opp mot ulemper. Man kan ikke bare lete etter de mest klimavennlige prosjektene, men må også vurdere de mest miljøvennlige løsningene totalt sett».

Mindre villmark

I perioden har også 213 km² mistet status som villmark. Selv om dette er rundt ti prosent mindre enn i forrige periode, så er også dette en indikator på hvordan den urørte naturen fortsatt spises opp bit for bit (figur 1.1). Siden 1988 har villmarkspreget areal blitt redusert med omtrent 1850 km².

Fra venstre kan man se hvordan et urørt naturområde forandrer seg, først som følge av vannkraftutbygging og deretter bygging av ny kraftlinje. Kilde: DirNat

INON:

INON er den formelle definisjon basert på avstandskategorier til nærmeste «tyngre tekniske inngrep» slik som f.eks. større kraftlinjer, veier og vassdragsinngrep. Mindre hytter er normalt ikke tatt med som en del av inngrepet.

- 1-3 km – Sone 2
- 3-5 km – Sone 1
- 5- km – Villmarkspreget natur

Direktoratet for Naturforvaltning oppdaterer tallmaterialet for urørt natur hvert femte år.